

Marek KULCZYCKI*

POLSKA W KSZTAŁTOWANIU EUROPEJSKIEGO SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA – ASPEKT MILITARNY

W artykule scharakteryzowano zaangażowanie militarne Polski w działalność trzech organizacji NATO, UE i OBWE, które stanowią podstawę europejskiego systemu bezpieczeństwa. Aktywność ta została przedstawiona na przestrzeni dwóch ostatnich dekad, zaczynając od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku i kończąc na czasie dzisiejszym. Przedstawiono w nim użycie polskich jednostek wojskowych w operacjach prowadzonych przez Sojusz Północnoatlantycki i Unię Europejską na obszarze europejskim oraz aktywność wojskowo-cywilną w misjach prowadzonych przez OBWE. Zawarte zostały w nim również treści związane z wkładem Polski w utrzymanie bezpieczeństwa na naszym kontynencie.

Słowa kluczowe: europejski system bezpieczeństwa, bezpieczeństwo międzynarodowe, NATO, Unia Europejska, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie OBWE, Polski Kontyngent Wojskowy, operacje militarne

WPROWADZENIE

Europejski system bezpieczeństwa ewoluuje od zakończenia II wojny światowej. Przyczyną takiego stanu są przede wszystkim uwarunkowania wynikające bezpośrednio ze zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa, zarówno europejskiego, jak i globalnego. Na przestrzeni sześćdziesięciopięciolecia pojawiło się wiele koncepcji związanych najpierw ze zbudowaniem właściwego systemu bezpieczeństwa, a później z zapewnieniem jego utrzymania. Szczególnego tempa prace na rzecz europejskiego systemu bezpieczeństwa nabrały w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy doszło do rozpadu blokowego podziału Europy i zwiększyła się rola partnerskich działań w zakresie bezpieczeństwa i współpracy na naszym kontynencie. Ten czas to również wieloznaczna natura relacji, powiązań i interesów poszczególnych państw uczestniczących w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego. Kryzysy międzynarodowe i wewnętrzne

* płk dr Marek KULCZYCKI – Instytut Dowodzenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

państwowe w Europie uwidoczniły różnice w koncepcjach ich rozwiązywania¹. Obecnie współpraca w zakresie bezpieczeństwa stanowi jeden z ważniejszych celów procesu integracji europejskiej.

Kształtowany obecnie system bezpieczeństwa europejskiego (nazywany też „architekturą bezpieczeństwa europejskiego”) obejmuje działalność kilku organizacji, z dominującą rolą trzech organizacji: NATO, OBWE i Unii Europejskiej. W ich ramach następuje pewna „specjalizacja” w sprawach bezpieczeństwa. Jednak nie jest to prosta i łatwa działalność, z uwagi na to, iż wspólne bezpieczeństwo europejskie jest procesem złożonym, a jego system ma skomplikowaną „architekturę”². J. Kaczmarek twierdzi, że „(...) obecnie Zachód ma dwa centra przywództwa w zakresie bezpieczeństwa – NATO i Unię Europejską. W zależności od pożądanego celu politycznego i charakteru kryzysu, którym trzeba zarządzać, jedna z tych dwóch organizacji będzie obejmować przywództwo”³. W ostatnich latach aktywność Unii Europejskiej na rzecz kształtowania bezpieczeństwa naszego kontynentu znacznie wzrosła. Na taki stan rzeczy wpłynęły między innymi działania związane z budowaniem w tej organizacji struktur zajmujących się bezpieczeństwem europejskim oraz przejęciu szeregu zadań, które do tej pory wykonywała Unia Zachodnioeuropejska.

Znaczenie Polski w europejskim systemie bezpieczeństwa było zawsze istotne, niezależnie od okresu historycznego, do którego byśmy się nie odwoływali. Taki pogląd, dosyć powszechny w naszym kraju, nie jest przejawem jakiegokolwiek megalomanii, ani przerostem ambicji z naszej strony, a wynika przede wszystkim ze strategicznego położenia naszego państwa w centrum Europy, pomiędzy dwiema potęgami: Niemcami i Rosją⁴. W niniejszym opracowaniu wybrano trzy organizacje, w których Polska ma szczególne zasługi. Po pierwsze, z uwagi na to, iż jesteśmy członkami zarówno UE, OBWE i NATO nasze działanie wpisane jest w aktywność tych organizacji na rzecz bezpieczeństwa europejskiego. Po drugie, poszukując właściwych modeli i kierunków dla bezpieczeństwa europejskiego, trudno nie zgodzić się z Dariuszem Milczarkiem⁵, który już przeszło dekadę wstecz wskazał „(...) najbardziej podstawowe i najlepiej pasujące do wymogów rzeczywistości modele:

- model euroatlantycki, oparty na zreformowanym i rozszerzonym NATO;
- model europejski, oparty na Unii Europejskiej i Unii Zachodnioeuropejskiej;

¹ A. Demkowicz, *Integracja Europy Zachodniej w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Od EWO do WEPBiO*, Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 318.

² *Współczesne bezpieczeństwo*, pod red. W. Fehler, Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 28.

³ J. Kaczmarek, *Współczesne bezpieczeństwo*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 32.

⁴ [online] [dostęp: 11.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.znze.wsiz.rzeszow.pl/z05/4_Grzegorz_Szymczyk_Narodowe.pdf.

⁵ prof. dr hab. Dariusz Milczarek od 2005 roku jest Dyrektorem Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego, samodzielnej jednostki międzywydziałowej Uniwersytetu Warszawskiego. Centrum powstało w 1991 roku i należy do najstarszych w Polsce placówek akademickich, która zajmuje się prowadzeniem badań w zakresie politycznych, społecznych, prawnych i ekonomicznych aspektów integracji europejskiej. Efektem funkcjonowania Centrum są między innymi działania na rzecz popularyzowania efektów pracy, udostępniania informacji naukowej i dokumentacji w zakresie europejskich procesów integracyjnych.

- model bezpieczeństwa zbiorowego oparty na Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)”⁶.

Dlatego, w oparciu o te trzy organizacje zostanie pokazany wkład Polski w budowanie i funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa europejskiego na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat.

1. POLSKA AKTYWNYM CZŁONKIEM NATO

Od samego początku starań Polski o przystąpienie do Sojuszu Północnoatlantyckiego, nasze działanie było ukierunkowane na aktywność związaną z programami tzw. „przygotowującymi do udziału w NATO”. Jednym z nich był program „Partnerstwa dla Pokoju - PdP” (*ang. PfP-Partnership for Peace*)⁷. Celem tego przedsięwzięcia była współpraca NATO z państwami, które do tej pory były w przeciwstawnym bloku wschodnim. Ich aktywność sprowadzała się między innymi do udziału w przedsięwzięciach związanych z zapobieganiem sytuacjom kryzysowym, organizacją i uczestnictwem w misjach pokojowych i akcjach ratowniczych oraz we wzajemnej pomocy w wypadku klęsk żywiołowych.

Polska jako pierwszy z uczestników PdP przedstawiła swój Dokument Prezentacyjny, w którym określiła ogólne priorytety swego uczestnictwa w programie oraz sposoby i środki, jakimi zamierzała je realizować. W latach 1994-1997 współpraca z Sojuszem w ramach PdP koncentrowała się na następujących podstawowych dziedzinach: systemy dowodzenia i łączności, planowanie obronne, standaryzacja, infrastruktura obronna, edukacja wojskowa i szkolenie⁸.

W trakcie naszego uczestnictwa w tym programie, zrealizowaliśmy szereg przedsięwzięć, a ich liczba wzrastała systematycznie z roku na rok. Dla porównania w 1994 roku liczba wspólnych przedsięwzięć Polski w PdP wynosiła 41 w 15 obszarach tematycznych, natomiast w 1997 roku ich liczba wzrosła do 450, w tym w 25 ćwiczeniach wojskowych⁹. Aktywność wojskowa naszego kraju w tym programie obejmowała również współpracę polskich jednostek wojskowych w ramach osiągania celów interoperacyjności z jednostkami Sojuszu¹⁰. Do współpracy zgłoszono komponenty z trzech rodzajów wojsk, a także wskazaną infrastrukturę wojskową. W ramach tego programu, wspólny udział polskich jednostek w operacjach NATO zapoczątkował 16 batalion powietrzno-desantowy (16bpd) 6 Brygady Desantowo-Szturmowej.

⁶ D. Milczarek, *Jaki system bezpieczeństwa dla Polski? Uwarunkowania modelu europejsko-euroatlantyckiego*, [w]: „Studia Europejskie”, nr 2/2000, s. 25.

⁷ Oficjalnie dokument ten został przyjęty podczas szczytu NATO w Brukseli 10 stycznia 1994 roku, a strona Polska przyjęła program „Partnerstwa dla Pokoju” już 2 lutego 1994 roku.

⁸ [online] [dostęp: 14.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.pl.ism.uw.edu.pl/images/stories/Publikacje/ebiblioteka/Tabor-Polska-w-NATO.pdf.

⁹ [online] [dostęp: 14.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.pl.ism.uw.edu.pl/images/stories/Publikacje/ebiblioteka/Tabor-Polska-w-NATO.pdf.

¹⁰ Chodzi tu o realizację przedsięwzięcia *Proces Planowania i Oceny - PPO*, w ramach programu Partnerstwa dla Pokoju, który rozpoczął się w 1995 roku. Polegał on na wydzieleniu jednostek wojskowych przez państwo uczestniczące w PPO, które w określonym czasie miały być przygotowane do ćwiczeń i operacji pokojowych prowadzonych przez NATO w ramach PdP.

Po powołaniu Międzynarodowych Sił Implementacyjnych IFOR¹¹, 16 grudnia 1995 roku, NATO opublikowało Plan Operacyjny nr 10405 do przeprowadzenia wspólnej operacji pod kryptonimem „Wspólny wysiłek” (*ang. Joint Endeavour*). Polska została oficjalnie zaproszona 6 grudnia do udziału w siłach IFOR¹².

Podstawą prawną udziału żołnierzy polskich w misji IFOR była Uchwała Rady Ministrów nr 141/95 z 5 grudnia 1995 roku w sprawie utworzenia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Implementacyjnych w Bośni. Na jej bazie minister obrony narodowej 13 grudnia 1995 roku wydał decyzję o sformowaniu i udziale PKW w Bośni i Hercegowinie, a do udziału w operacji wojskowej został wyznaczony 16 batalion powietrzno-desantowy z 6 Brygady Desantowo-Szturmowej¹³.

Jeszcze w grudniu batalion osiągnął wymagany przez Sojusz poziom gotowości do udziału w tym przedsięwzięciu, a niespełna dwa miesiące później, bo 5 lutego 1996 roku, był już jednym z elementów Brygady Nordycko-Polskiej, która stanowiła część Wielonarodowej Dywizji „Północ” - MND¹⁴. Zasadniczymi zadaniami, które wykonywali polscy żołnierze w siłach IFOR były:

- nadzorowanie strefy rozdzielania;
- patrolowanie strefy odpowiedzialności;
- zapewnienie możliwości przemieszczenia się siłom pokojowym;
- utrzymanie punktów kontrolnych na głównych drogach do strefy rozdzielania;
- kontrola broni i sprzętu wojsk konfliktu;
- wspieranie działalności humanitarnej¹⁵.

Kilka dni wcześniej, przed wygaśnięciem mandatu dla sił IFOR, 12 grudnia 1996 roku, Rada Bezpieczeństwa uchwaliła rezolucję nr 1088, której następstwem było powołanie Sił Stabilizacyjnych - SFOR¹⁶. Pomimo licznych zmian organizacyjnych

¹¹ IFOR – *Implementation Force*, siły Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz innych państw na terenie Bośni i Hercegowiny, w operacji Joint Endeavour, która trwała od 20 grudnia 1995 roku do 20 grudnia 1996 roku.

¹² D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych na Bałkanach w latach 1992-2003*, [w]: *Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003. Wybrane problemy*, pod red. D. Kozerański, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 93.

¹³ Cz. Marcinkowski, *Wojsko Polskie w operacjach międzynarodowych na rzecz pokoju*, Wydawnictwo M.M Warszawa 2005, s. 76.

¹⁴ MND – *Multinational Division North*, wielonarodowa dywizja dowodzona przez amerykańskiego generała brygady Williama Nasha. W jej skład wchodziły: dwie brygady amerykańskie, jedna brygada turecka i rosyjska oraz Brygada Nordycko – Polska (NORDPOLBDE). W skład tej brygady obok batalionu polskiego wchodziły bataliony: duński, szwedzki, norweski i fiński.

¹⁵ *Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, pod red. J. Pawłowski, A. Ciupiński, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s.118-119.

¹⁶ SFOR – *Stabilization Force*, operacja NATO, która miała być kontynuowana po wygaśnięciu mandatu dla operacji IFOR. Planowano do realizacji tych zadań kontyngent międzynarodowy, który miał liczyć ok. trzydziestu dwóch tysięcy żołnierzy i działać w rejonie operacyjnym przez 18 miesięcy. Jednak sytuacja oraz ogrom zadań, które były jej następstwem sprawił, że trwała do 2004 roku do momentu przekazania tej operacji siłom EUFOR.

przeprowadzanych w trakcie działania tych sił na przestrzeni kilku lat, główne zadania, które wykonywali żołnierze polskiego batalionu dotyczyły:

- kontrolowania stron konfliktu poprzez inspekcjonowanie zadeklarowanych miejsc dyslokacji wojsk i sprzętu;
- monitorowania zaaprobowanej przez SFOR aktywności wojskowej stron;
- utrzymywania stałej łączności ze stronami konfliktu;
- współdziałania z Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC);
- patrolowania strefy odpowiedzialności;
- utrzymywania pododdziału szybkiego reagowania (w sile plutonu);
- nadzorowania i monitorowania oznaczania i rozminowania pól minowych¹⁷.

W związku z licznymi zmianami strukturalno-organizacyjnymi w SFOR, wynikającymi głównie z postępującej od 2002 roku stabilizacją sytuacji społeczno-politycznej w Bośni i Hercegowinie, od początku następnego roku Polski Kontyngent Wojskowy funkcjonował w składzie Wielonarodowej Grupy Bojowej¹⁸. Od grudnia 2004 roku Polski Kontyngent Wojskowy w Bośni i Hercegowinie wszedł w skład sił Unii Europejskiej, która przyjęła odpowiedzialność za prowadzenie operacji od Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W kilkanaście dni po wstąpieniu Polski do NATO, 24 marca 1999 roku, Sojusz rozpoczął, trwającą ponad dwa miesiące, operację wojenną przeciwko Jugosławii, w związku z konfliktem w Kosowie i katastrofą humanitarną w tym regionie. Była to pierwsza w historii Sojuszu operacja tego typu – użycie siły w operacji spoza art. V Traktatu.[...] Władze polskie udzieliły pełnego i jednoznacznego poparcia dla tej operacji, [...] 18 czerwca 1999 roku, prezydent RP, na wniosek rządu, wydał postanowienie o użyciu Polskiej Jednostki Wojskowej (PJW) w siłach Międzynarodowych w Kosowie¹⁹ w składzie KFOR²⁰. W ramach PJW w operacji brali udział również żołnierze z Litwy – pluton piechoty, a od dnia 27 listopada 1999 roku kompania żołnierzy ukraińskich. Do głównych zadań polskiego batalionu należały:

- przejęcie odpowiedzialności w sektorze Kaczanik – Strpce;
- nadzorowanie przebiegu procesu demilitaryzacji i wypełniania postanowień porozumień pokojowych w strefie odpowiedzialności;
- prowadzenie rozminowania, usuwanie niewybuchów i innych przeszkód w celu zapewnienia swobody przemieszczania się głównymi szlakami komunikacyjnymi;
- kontrola ruchu na przejściach granicznych w miejscowościach: Deneral, Jan-kovici i Globocica;

¹⁷ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe...*, s. 94.

¹⁸ Wielonarodowa Grupa Bojowa składająca się z żołnierzy z Polski, Słowenii i Portugalii. Całość PKW liczyła wówczas około 250 żołnierzy i osób cywilnych.

¹⁹ [online] [dostęp: 14.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.pl.ism.uw.edu.pl/images/stories/Publikacje/ebiblioteka/Tabor-Polska-w-NATO.pdf.

²⁰ KFOR – Kosovo Force, międzynarodowe siły pod dowództwem NATO, które wzięły udział w operacji Joint Guardian.

- zorganizowanie systemu rozpoznania i monitorowania wyznaczonego sektora odpowiedzialności pod względem przestrzegania postanowień porozumień pokojowych;
- zapewnienie bezpieczeństwa na głównych drogach w strefie odpowiedzialności;
- eskortowanie konwojów z pomocą humanitarną²¹.

Na przełomie czerwca i lipca 2000 roku do Kosowa zostali wysłani żołnierze Polsko-Ukraińskiego Batalionu Sił Pokojowych²². Wykonywał on tam zadania w ramach działalności operacyjnej w KFOR. W maju 2007 roku POLUKRBAT na jeden miesiąc wydzielił na północ Kosowa polską kompanię zmotoryzowaną, która wraz z oddziałami amerykańskimi i czeskimi tworzyła Task Force *Ibar* (Siły Zadaniowe *Ibar*). Jednostka podlegała francuskim Multinational Task Force *North* (Wielonarodowym Siłom Zadaniowym *Północ*).

Interwencja z 1999 roku przerodziła się w stałe zaangażowanie NATO w utrzymanie pokoju w Kosowie, zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ, która *upoważnia państwa członkowskie oraz odpowiednie organizacje do międzynarodowego ustanowienia międzynarodowej obecności w celu zapewnienia bezpieczeństwa w Kosowie*. [...] 7 grudnia 2007 roku decyzją ministrów spraw zagranicznych Sojuszu, obecność KFOR w Kosowie została przedłużona do czasu, gdy Rada Bezpieczeństwa ONZ stwierdzi, że wypełniła ona swoją misję²³.

Mówiąc o udziale polskich żołnierzy w operacjach Sojuszu Północnoatlantyckiego na Półwyspie Bałkańskim, należy wspomnieć o kilkumiesięcznej misji humanitarnej w ramach Wielozadaniowych Sił NATO - AFOR²⁴ w Albanii. Pododdział polski, który został wyznaczony ze struktur 21. Brygady Strzelców Podhalańskich w sile 140 żołnierzy realizował wiele różnorodnych zadań, takich jak:

- ochrona stanowisk dowodzenia AFOR;
- ochrona baz logistycznych w miejscowości Durrs;
- ochrona konwojów;
- zabezpieczenie wycofania pododdziału wojsk amerykańskich z HQ AFOR;
- zabezpieczenie uchodźców i ich dobytku oraz ochrona i konwojowanie;
- ochrona wysuniętych baz logistycznych;

²¹ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe...*, s. 96.

²² Idea powołania Polsko-Ukraińskiego Batalionu Sił Pokojowych (POLUKRBAT) zrodziła się 5 października 1995 roku na spotkaniu ministrów obrony narodowej Polski i Ukrainy. Pierwsze wspólne ćwiczenia żołnierzy polskich i ukraińskich odbyły się w dniach 1-10 czerwca 1996 r. na Ukrainie oraz 30 września - 7 października 1996 r. w Polsce. Na POLUKRBAT składała się część polska, wydzielona z 14. Brygady Pancerniej (1 lutego 2000 r. 14. BPanc została połączona z 21. Brygadą Strzelców Podhalańskich, pod wspólną „podhalańska” nazwą i numerem) oraz część ukraińska - z 310 Pułku Zmechanizowanego w Jaworowie.

²³ [online] [dostęp: 17.11.2010]. Dostępny w Internecie: www.iz.poznan.pl.

²⁴ AFOR – *Albania Force*, siły międzynarodowe NATO, które rozpoczęły 19 kwietnia 1999 roku operację Allied Harbour. Głównym zadaniem uczestniczących w niej sił międzynarodowych było zabezpieczenie portów i tras transportowych, którymi pomoc humanitarna miała trafić do znajdujących się w Albanii uchodźców z Kosowa.

- patrolowanie granicy albańsko-kosowskiej;
- ochrona konwojów UNHCR z pomocą humanitarną²⁵.

Chociaż PJW AFOR działała w rejonie operacyjnym od maja do września 1999 roku, to jej wkład w wykonywanie zadań zgodnie z Planem Operacyjnym SHAPE nr 10414 „*Allied Harbour*” był równie ważny, jak w innych przedsięwzięciach sojuszniczych w rejonie Półwyspu Bałkańskiego.

Swoim zaangażowaniem na Bałkanach NATO rozpoczęło nowy rozdział aktywności Sojuszu. Z jednej strony uaktywnił się z organizacji tzw. statycznej w dynamiczną, rozpoczynając operacyjną aktywność międzynarodową. Z drugiej strony wyszedł po raz pierwszy poza rejon dotychczasowego oddziaływania Sojuszu. Jak twierdzi Stanisław Koziej „(...) interwencja NATO w Kosowie przejdzie zapewne do kanonu klasycznych przykładów rodzenia się nowych sposobów reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego”²⁶.

Znaczącą rolę w działaniu sił Sojuszu Północnoatlantyckiego w rejonie Bałkanów odegrały komponenty wydzielone przez Siły Zbrojne RP. Udział naszych żołnierzy w operacjach NATO w Bośni i Hercegowinie, Kosowie lub Albanii przyniósł nie tylko skutki polityczne, ale przede wszystkim doświadczenia w obszarze wojskowym.

I chociaż, jak twierdzi Pan Bronisław Komorowski, (...) w pierwszych latach członkostwa w NATO do głównych wyzwań, przed jakimi stanęło Ministerstwo Obrony Narodowej i Siły Zbrojne RP, należało przede wszystkim doskonalenie narodowego systemu obronności, osiągnięcie wymaganego poziomu interoperacyjności i standaryzacji, właściwe przygotowanie odpowiedniej infrastruktury obronnej, dostosowanie do zmieniających się warunków obronnych i uregulowań prawnych oraz zapewnienie niezbędnych w tej sytuacji wydatków obronnych²⁷, to wkład Wojska Polskiego w realizację zadań operacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego był znaczący w poprawianiu i przede wszystkim umacnianiu bezpieczeństwa europejskiego.

2. WKŁAD POLSKI W BEZPIECZEŃSTWO UNII EUROPEJSKIEJ

Zwiększenie zdolności militarnych Unii Europejskiej, od samego jej powstania, było zawsze jej kluczowym zadaniem w zakresie prowadzenia Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

Proces ten został zapoczątkowany 7 lutego 1992 roku w Maastricht, podpisaniem traktatu o Unii Europejskiej. Ponad rok później, 1 listopada 1993 roku, współpraca państw sygnatariuszy objęła swoim zasięgiem także kwestie polityki obronnej, która ujęta została w filarze wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Ze względu na to, że w tym okresie Unia nie posiadała własnych sił i struktur wojskowych, bazowała na potencjale Unii Zachodnioeuropejskiej, która w jej imieniu po podjęciu decyzji

²⁵ Cz. Marcinkowski, *Wojsko Polskie w operacjach...*, op. cit., s.78.

²⁶ S. Koziej, *Interwencja NATO na Bałkanach w 1999 roku*, [w:] *Świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej. Dylematy prawa i polityki*, pod red. J. Kranz, Instytut Wydawniczy Euro Prawo, Warszawa 2009, s. 298.

²⁷ B. Komorowski, *Siły Zbrojne w systemie obronności III RP*, [w:] *Od autorytaryzmu do demokracji. Wojsko Polskie 1989-2009*, pod red. M. Cieniuch, J. Niepsuj, Dom Żołnierza Polskiego, Warszawa 2009, s. 75.

w Brukseli miała przeprowadzać zatwierdzone przez nią operacje wojskowe (w ramach tzw. misji petersburskich)²⁸.

Należy podkreślić, że działania zmierzające do rozwoju europejskiej samodzielności w ramach zdolności wojskowych, a w konsekwencji do prowadzenia operacji w tym względzie przebiegały z różnym natężeniem i odnosiły różny skutek. Kolejnym ważnym etapem w uzyskiwaniu samodzielności przez UE w zakresie polityki militarnej i Obrony, obejmujący głównie problematykę związaną z rozwijaniem zdolności operacyjnych Unii w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych. Kolejnym krokiem w problematyce wojskowej tej jeszcze młodej wówczas organizacji europejskiej było podjęcie 2 października 1997 roku w Amsterdamie decyzji o podporządkowaniu UE misji petersburskich. Jednak, jak już wspomniano, do 1999 roku ważną rolę w tym zakresie odgrywała Unia Zachodnioeuropejska²⁹.

Znaczny wzrost aktywności UE w zakresie planowania wykorzystania przez nią jednostek wojskowych w operacjach nastąpił w 2002 roku. Było to wynikiem osiągnięcia kompromisowego porozumienia pomiędzy UE i NATO³⁰, które nazywane jest *Porozumieniem Berlin Plus*. Pierwszą operacją prowadzoną samodzielnie przez Unię Europejską w ramach tego porozumienia była operacja w Macedonii, która rozpoczęła się 31 marca 2003 roku i nosiła nazwę „*Concordia*”. Natomiast w grudniu 2004 roku Siły Europejskie – EUFOR przejęły od sił stabilizacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego operację w Bośni i Hercegowinie, która przyjęła nazwę „*Althea*”.

Po 2002 roku działalność UE na rzecz umocnienia bezpieczeństwa na naszym kontynencie jeszcze wzrosła. Jej aktywność przejawiała się między innymi poprzez przyjęcie 12 grudnia 2003 roku *Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa*, a dwa lata później przyjęto *Europejską Strategię w dziedzinie zwalczania terroryzmu*.

Jak podaje A. Konarzewska „(...) można wymienić cztery główne przyczyny podjęcia przez Unię działań na rzecz budowy i rozwoju europejskich sił szybkiego reagowania. Po pierwsze, brak odpowiednich zdolności wojskowych Unii Europejskiej do zapobieżenia i skrócenia czasu trwania wojen bałkańskich w latach dziewięćdziesiątych. Po drugie, nierozzerwalnie związana z tym konieczność zwiększenia możliwości reagowania kryzysowego ze względu na nowe zagrożenia i wyzwania dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Po trzecie, Unia powinna osiągnąć pełną zdolność w tej dziedzinie, aby móc odpowiedzieć na apele ze strony ONZ o zorganizowanie i przeprowadzenie operacji zgodnie z rozdziałem VI i VII Karty Narodów Zjednoczonych. Konsekwencją rozpoczęcia prac nad stworzeniem grup bojowych były również negocjacje nad projek-

²⁸ B. Panek, *Operacje reagowania kryzysowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2007, s. 36.

²⁹ Jeden z najważniejszych jej dokumentów dotyczących wspólnej obrony to Deklaracja Petersburska, która została przyjęta 19 czerwca 1992 roku. W jej rozdziale II opisano do jakich zadań, oprócz wspólnej obrony państw członkowskich UZE, mogą być wykorzystane ich jednostki wojskowe. Zaliczono do nich trzy grupy zadań: zadania humanitarne i ratownicze, przeprowadzenie operacji pokojowych oraz zadania jednostek bojowych przy opanowywaniu sytuacji kryzysowych, w tym przywracania pokoju.

³⁰ Porozumienie to zostało podpisane 16 grudnia 2002 roku przez przedstawiciela UE – Javiera Solanę oraz Sekretarza Generalnego NATO George’a Robertsona. Główna jego treść dotyczyła udostępnienia przez Sojusz Północnoatlantycki jego zasobów podczas prowadzenia operacji przez Unię Europejską w obszarze planistycznym i logistycznym.

tem traktatu konstytucyjnego, gdzie znalazły się zapisy dotyczące zwiększenia pozycji i roli Unii w stosunkach międzynarodowych i nadania możliwości reagowania na kryzysy w różnych częściach świata. Wreszcie, po czwarte, państwa członkowskie Unii wyciągnęły pozytywne wnioski z faktu braku wewnątrzunijnej debaty na temat wyposażenia organizacji w zdolności do reagowania kryzysowego, w tym wypracowania mechanizmów konsultacji, planowania i podejmowania decyzji na rzecz odpowiedniego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Stąd, koncepcja grup bojowych jest wstępem do rozwoju wojskowych zdolności do reagowania kryzysowego Wspólnoty”³¹.

W listopadzie 2005 roku zainicjowano studia nad długoterminową koncepcją bezpieczeństwa i obrony, której realizację powierzono Europejskiej Agencji Obrony (*ang. European Defence Agency*). Konferencja przeglądowa Ministrów Obrony UE zobligowała EAO do opracowania studium dotyczącego *Europejskich potrzeb w zakresie zdolności wojskowych*³².

Ważnym elementem w zakresie wzrostu Unii Europejskiej i jej ambicji w dziedzinie bezpieczeństwa było ogłoszenie na spotkaniu Rady Europejskiej w Brukseli w dniach 17–18 czerwca 2004 roku nowego Celu Operacyjnego 2010 (*ang. Headline Goal 2010*)³³. Realizacja Celu Operacyjnego 2010, obejmującego utworzenie grup bojowych UE i pozyskanie środków transportu strategicznego, poprawi zdolność działania wspólnych sił poza granicami Europy, również w konfliktach o dużej intensywności³⁴.

Nasza aktywność w zakresie budowania systemu bezpieczeństwa europejskiego rozpoczęła się, podobnie jak w przypadku Sojuszu Północnoatlantyckiego, dużo wcześniej niż zostaliśmy oficjalnie członkiem Unii Europejskiej. W wymiarze koncepcyjnym, braliśmy udział w uzgadnianiu kluczowych dokumentów UE o charakterze strategicznym, m. in. Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa oraz zapisów Traktatu Konstytucyjnego UE dot. polityki obronnej.

W wymiarze praktycznym, Polska już w roku 2000 zgłosiła kontrybucję na potrzeby Katalogu Sił UE w ramach Europejskiego Celu Operacyjnego. W listopadzie 2000 roku na konferencji dotyczącej przedstawienia katalogu sił narodowych, które byłyby wykorzystane do sił Unii Europejskiej nasz kraj zgłosił w tym przedsięwzięciu akces do wykorzystania ich w działaniach kryzysowych. Prowadzone miały być przez Europejskie Siły Szybkiego Reagowania (*ang. European Rapid Reaction Force – ERRF*).

J. Minkina podaje, że „(...) Polska, wówczas jako państwo kandydujące, zgłosiła do dyspozycji ERRF tzw. brygadę ramową w sile około 1200–1300 żołnierzy, lotniczą grupę poszukiwawczo-ratowniczą (trzy samoloty, w tym jeden transportowy), grupę wsparcia morskiego (dwa trałowce i jeden okręt ratowniczy) oraz sekcje żandarmerii

³¹ A. Konarzewska, *Trzy lata Polski w Unii Europejskiej: Próba Bilansu*, [w]: „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 3-4/2007, Warszawa 2007, s. 155.

³² A. Ciupiński, *Rozwój zdolności obronnych Unii Europejskiej w pierwszym ćwierćwieczu XXI wieku* [w:] *Strategiczne uwarunkowania bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej do 2020*, pod red., A. Dawidczyk, AON Warszawa 2009, s. 21.

³³ Była to następstwem przyjętego pięć lat wcześniej dokumentu dotyczącego rozwijania wspólnych zdolności wojskowych. Dokument Cel Operacyjny (*ang. Headline Goal*) przyjęli na spotkaniu Rady Europejskiej w Helsinkach 10–11 grudnia 1999 r. szefowie państw i rządów Unii Europejskiej.

³⁴ A. Ciupiński, *Rozwój zdolności obronnych Unii Europejskiej...*, op. cit., s. 21.

wojskowej, zaznaczając przy tym, że te same siły będą do dyspozycji Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nie będzie więc dodatkowych ponad te, które wynikają ze zobowiązań wobec NATO. Gotowość oddania do dyspozycji Unii Europejskiej polskiego kontyngentu w liczbie 1800 żołnierzy (bez precyzowania ich składu) potwierdzili następnie w listopadzie 2001 roku w Brukseli przedstawiciele MON³⁵. Choć zasady funkcjonowania tzw. Europejskich Sił Szybkiego Reagowania uzgodniono dopiero w listopadzie 2003 roku, a więc prawie dwa lata wcześniej przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, to z naszej strony od samego początku funkcjonowania w niej, istniało przekonanie o aktywnym uczestniczeniu w rozwoju wojskowego filaru Unii.

Według A. Konarzewskiej „(...) ogromne znaczenie miała dla Polski także możliwość współpracy w ramach trzeciego filaru, opierającego się na walce z nielegalną imigracją, przeciwdziałaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i niebezpieczeństwu wystąpienia ataku terrorystycznego. Polska jest bowiem państwem granicznym Unii Europejskiej – z granicą zewnętrzną długości około 1000 km – narażonym na różne incydenty o charakterze przestępczym, związane głównie z przybywaniem nielegalnych imigrantów z państw byłego Związku Radzieckiego oraz działalnością międzynarodowych grup przestępczych”³⁶.

Polska jest aktywnym członkiem Europejskiej Agencji Obrony. Aktywność ta potwierdza się od początku powstania tej organizacji, a więc od 12 lipca 2004 roku. Nasza działalność obejmowała między innymi udział w pracach nad utworzeniem Agencji, poprzez uczestnictwo w negocjacjach nad treścią dokumentów konstytuujących Agencję. Polscy eksperci objęli w EDA cztery stanowiska (rzecznika prasowego oraz trzy stanowiska eksperckie). Poprzez udział we współpracy europejskiej, członkostwo w Agencji przyczynić się powinno do wzmocnienia zdolności obronnych polskich Sił Zbrojnych. Otworzyć także powinno nowe możliwości dla polskiego przemysłu obronnego, umożliwiając uczestnictwo w zaawansowanych technologicznie projektach badawczych i przemysłowych. Zakładać można, iż udział Polski w pracach EDA wzmocni konkurencyjność oferty polskiego przemysłu obronnego, także kierowanej na rynki trzecie³⁷.

W obszarze działalności wojskowej Polski w UE już rok po wstąpieniu w szeregi członków wspólnoty europejskiej, podczas konferencji dotyczącej zdolności obronnych UE w listopadzie 2004 roku podpisano *Deklarację intencji współpracy Polski, Niemiec i Słowacji w sprawie stworzenia grup bojowych UE*. Niespełna pół roku później, bo 23 maja 2005 roku, podczas posiedzenia Rady UE ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych, Polska, Niemcy, Słowacja, Litwa i Łotwa po spotkaniu ministrów obrony państw UE podpisały *List Intencyjny w sprawie Utworzenia Grupy Bojowej na potrzeby europejskich sił szybkiego reagowania*.

Zadeklarowano, iż po utworzeniu wspólnej Grupy Bojowej pod rotacyjnym polsko-niemieckim dowództwem, nasz kraj jako pierwszy weźmie na siebie rolę państwa

³⁵ J. Minkina, *Zdolności ekspedycyjne Unii Europejskiej – część I*, [w]: „Myśl wojskowa”, Warszawa 2006, s. 55.

³⁶ A. Konarzewska, *Grupy Bojowe Unii Europejskiej. Zaczątek Euroarmii?* [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 3-4, Warszawa 2007, s. 22.

³⁷ [online] [dostęp: 17.11.2010]. Dostępny w Internecie: www.mon.gov.pl/strona.php?idstrona=46&idn=1.

ramowego (*ang. framework nation*)³⁸. Jej dyżur zaplanowano od stycznia do czerwca 2010 roku, a więc na pierwszą połowę minionego roku. Polska odpowiadała za organizację dowództwa sił i elementu bojowego grupy (ok. 750 osób, nie licząc dowództwa sił, elementów jego zabezpieczenia i narodowych elementów wsparcia). Całość Grupy Bojowej liczyła ponad 3000 żołnierzy, z czego ponad połowę obsady etatowej stanowili polscy żołnierze. Element bojowy został wystawiony przez 17. Wielkopolską Brygadę Zmechanizowaną, a uzupełniony był głównie przez żołnierzy sztabu i pozostałych jednostek 11. Lubuskiej Dywizji Kawalerii Pancерnej, a także innych jednostek Wojska Polskiego. W ramach przygotowań do osiągnięcia gotowości polscy żołnierze wchodzący w skład Grupy Bojowej, brali udział w szeregu międzynarodowych ćwiczeń wojskowych w Europie w 2008 i 2009 roku. Do największych i najważniejszych z nich można zaliczyć: „*Common Effort 08*” w Mourmelon we Francji oraz „*European Endeavour 09*” w Wildflecken w Niemczech. Aby jednostka wojskowa, wyznaczona do realizacji zadań w ramach Grup Bojowych Unii Europejskiej, mogła rozpocząć działanie, musi uzyskać gotowość. W przypadku polskiej jednostki - GBUE I/2010, jej ostateczna certyfikacja odbyła się w listopadzie 2009 r. podczas międzynarodowego ćwiczenia „*Common Challenge 09*” w Ośrodku Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Wędrzynie. Podstawowym sprzętem grupy bojowej były Kołowe Transportery Opancerzone Rosomak, litewska kompania piechoty wyposażona była w pojazdy patrolowe HMMWV, a niemieckie pododdziały w transportery rozpoznawcze Fennec. Ponadto wsparcie lotnicze zapewniały śmigłowce Mi-24, Mi-17, Mi-8 oraz W-3³⁹.

Działania Polski na rzecz wspólnej europejskiej współpracy w dziedzinie utrzymania bezpieczeństwa rozszerzają się. Uwidocznione jest to przede wszystkim w poszukiwaniu przez nasz kraj innych rozwiązań w zakresie budowania wspólnych struktur wojskowych. Jedną z takich inicjatyw jest między innymi utworzenie Grupy Bojowej, w skład której weszłyby komponenty sił polskich, niemieckich i francuskich tzw. Weimarskiej Grupy Bojowej. Już w czasie spotkania w Wieliczce w lipcu 2006 roku, Ministrowie tych trzech państw zadeklarowali, że uzyska ona gotowość do działania do 2013 roku. Nasz kraj jako państwo ramowe zobowiązał się do wystawienia dowództwa grupy, batalionu zmechanizowanego wyposażonego w transportery opancerzone oraz pododdziałów wsparcia – razem ponad 50 proc. stanu osobowego całości sił⁴⁰.

Inna inicjatywa, która została podjęta w 2007 roku przez ministrów obrony narodowej Grupy Wyszehradzkiej, dotyczyła utworzenia Wyszehradzkiej Grupy Bojowej. Co ciekawsze w strukturach tych miałyby się znaleźć również ukraińskie komponenty wojskowe. Jednak projekt tej inicjatywy nie jest do końca sprecyzowany, szczególnie jeżeli chodzi o konkrety czasowe utworzenia tej wojskowej struktury międzynarodowej oraz wskazanie kto przejąłby funkcję państwa ramowego.

Sytuacja polityczna w Europie i nie tylko w ostatnich dwóch dekadach pokazała, iż zdolności posiadania struktur szybkiego reagowania są ważnym instrumentem

³⁸ Państwo ramowe jest odpowiedzialne między innymi za sformowanie grupy, w tym zapewnienie dostępności wszystkich niezbędnych komponentów (wsparcia logistycznego, zdolności w zakresie dowodzenia, łączności, rozpoznania oraz transportu).

³⁹ [online] [dostęp: 18.11.2010]. Dostępny w Internecie: www.army.mil.pl/index.php/aktualnosci/171-grupa-bojowa-na-finiszu.

⁴⁰ [online] [dostęp: 14.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.msz.gov.pl/Rozwoj,wojskowych,zdolnosci,UE,29516.html.

w przywracaniu, utrzymaniu i budowaniu bezpieczeństwa w Europie. Z drugiej jednak strony w tym obszarze jest wiele kontrowersji związanych między innymi z ponoszeniem wysokich kosztów ich utrzymania. Dlatego czasami politycy europejscy zastanawiają się nad przyszłością struktur na wzór Grup Bojowych. W tym kierunku, powinna pójść dalsza debata na temat komponentu wojskowego EPBiO.

Uznając za niezbędną kontynuację polskiego zaangażowania w utrwalanie procesu pokojowego na Bałkanach, od 1 kwietnia 2003 roku działania w operacji wojskowej Unii Europejskiej w Macedonii pk. „*Concordia*” podjął Polski Kontyngent Wojskowy. Podstawę prawną jego funkcjonowania stanowiło postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 marca 2003 roku o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w operacji wojskowej Unii Europejskiej w byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii. Stan osobowy Kontyngentu określono na poziomie nie wyżej niż 25 żołnierzy⁴¹. Była to pierwsza operacja wojskowa UE z wykorzystaniem zdolności i zasobów Sojuszu wg Mechanizmu Porozumienia Berlin Plus.

Liczbę Polaków uczestniczących w operacjach typu petersberskiego przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej można szacować na ok. 40 osób. Byli obecni w zasadzie w trzech operacjach:

- misja Obserwacyjna Wspólnoty Europejskiej w b. Jugosławii (*ECMM- European Community Monitoring Mission, 1991-1996*), realizującej zadania mediacji pomiędzy zwaśnionymi stronami;
- misji policyjnej w Mostarze;
- operacji „*Concordia*”⁴².

Jak podaje Julian Lindley-French, były dyrektor ds. europejskiej polityki bezpieczeństwa w Genewskim Centrum ds. Polityki Bezpieczeństwa „(...) operacja „*Concordia*” w byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii oraz przekazanie przez NATO Unii Europejskiej zwierzchnictwa nad tą operacją było logicznym odzwierciedleniem roli Unii w szerzej ujmowanych wysiłkach zmierzających do wprowadzenia stabilności w tym kraju. Współpraca międzynarodowa pomogła doprowadzić do zawarcia Porozumienia Ramowego i ukazała, ile można osiągnąć dzięki spójnemu i zdecydowanemu stosowaniu wszystkich instrumentów dostępnych wspólnocie euroatlantyckiej. Kluczem do tego sukcesu była wola polityczna i skuteczna koordynacja działania politycznych i wojskowych struktur, dzięki komplementarności podejmowanych wysiłków oraz czemuś w rodzaju „odwzorowania” całego łańcucha dowodzenia”⁴³.

Kolejnym przedsięwzięciem militarnym Unii Europejskiej na Bałkanach była operacja *EUFOR Althea*⁴⁴, którą rozpoczęła 2 grudnia 2004 roku. Podobnie jak w przypadku poprzedniej *Operacji Concordia* w byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, Unia Europejska w dniu 20 listopada 2008 roku przejęła odpowiedzialność za wojskową misję w Bośni i Hercegowinie od sił NATO⁴⁵. Należy podkreślić, że w ramach po-

⁴¹ Cz. Marcinkowski, *Wojsko Polskie w operacjach...*, op. cit., s. 81.

⁴² Tamże, s. 84.

⁴³ J. Lindley-French, *The ties that bind*, [w:] „NATO Review”, Attum 2003, s. 9.

⁴⁴ ang. *EUFOR Althea (EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina)* – Wojskowa Operacja Unii Europejskiej w Bośni i Hercegowinie.

⁴⁵ EUFOR przejął zadania od Sił Stabilizacyjnych NATO (*NATO SFOR*).

rozumienia „*Berlin Plus*”, EUFOR współpracuje z dowództwem NATO w Sarajewie. Do głównych zadań sił europejskich należy zapewnienie bezpieczeństwa w Bośni i Hercegowinie, realizacja porozumienia pokojowego z Dayton z 1995 roku, kończącego wojnę w tym państwie oraz, w razie potrzeby wsparcie sił NATO znajdujących się w Kosowie - KFOR.

Zakres zadań, które wykonywali polscy żołnierze od 2004 roku w ramach *EUFOR Althea* na przestrzeni sześcioletniego ich działania zmieniał się i zależał głównie od zmian strukturalno - organizacyjnych tej europejskiej struktury wojskowej. Te natomiast podyktowane były w szczególności sytuacją polityczną, która w danym roku była w Bośni i Hercegowinie.

Po transformacji jednostek EUFOR w 2007 r. w polskim kontyngencie zaszły zmiany. Kompania manewrowa (wystawiana przez Żandarmerię Wojskową) i Narodowy Element Wsparcia zostały przeniesione do bazy pod Sarajewem, gdzie jednostka piechoty weszła w skład Wielonarodowego Batalionu Manewrowego⁴⁶, powstałego po rozwiązaniu sił zadaniowych. Oprócz tego powołano dwa zespoły obserwacyjno - łącznikowe, rozlokowane w Doboju i Tesliciu.

Ostatnia, XII zmiana PKW EUFOR wykonywała trzy grupy zadań, tj.: główne, szczegółowe oraz pomocnicze. Do pierwszej grupy zadań należały między innymi:

- zapewnienie bezpiecznych warunków dla władz lokalnych do wprowadzenia ustaleń zawartego porozumienia⁴⁷;
- utrzymywanie obecności wojskowej;
- zapewnienie swobody ruchu w strefie odpowiedzialności.

W zakres zadań szczegółowych PKW EUFOR wchodziło:

- utrzymanie gotowości bojowej i zdolności do użycia w ramach sił szybkiego reagowania i TACRES dla KFOR⁴⁸;
- utrzymanie w gotowości sił PKW do realizacji zadań wg EUFOR OPLAN;
- utrzymywanie gotowości kompanii manewrowej do ewakuacji zespołów obserwacyjno-łącznikowych;
- ochrona VIP – zabezpieczenie wizyt;
- prowadzenie nocnych i dziennych patroli - doraźnie wg potrzeb;
- konwojowanie – realizowane głównie w ramach PKW;
- rekonesanse miejsc prowadzenia operacji, obiektów szkoleniowych;
- utrzymanie w gotowości do użycia kompanii manewrowej w celu tłumienia zamieszek⁴⁹.

Jak podaje Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych „(...) zgodnie z decyzjami politycznymi i wojskowymi Polski Kontyngent Wojskowy EUFOR realizujący zadania

⁴⁶ ang. *Multinational Maneuver Battalion* (MNBN).

⁴⁷ *General Framework Agreement for Peace* (GFAP).

⁴⁸ ang. *Tactical Reserve* (TACRES) – siły odwodowe dla operacji prowadzonej przez KFOR.

⁴⁹ [online] [dostęp: 11.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.euforbih.org.

stabilizacyjne w Bośni i Hercegowinie 30 listopada 2010 roku zakończył swoją działalność. 1 grudnia zadania doradczo-szkoleniowe w Bośni i Hercegowinie rozpoczął Polski Kontyngent Wojskowy PKW EUFOR/MTT (*ang. Mobile Training Teams*), w którego skład wchodziły cztery Mobilne Zespoły Szkoleniowe oraz 2 Zespoły Łącznikowo-Obszerwacyjne. Ponadto Polacy służą także w kwaterze Sił EUFOR oraz w Europejskim Oddziale Żandarmerii Wojskowej. Do głównych zadań Polskiego Kontyngentu Wojskowego należą:

- szkolenie i budowa zdolności wojskowych Sił Zbrojnych Bośni i Hercegowiny;
- monitorowanie sytuacji bezpieczeństwa;
- współpraca z przedstawicielami władz samorządowych, instytucji publicznych i organizacji pozarządowych w strefie odpowiedzialności⁵⁰.

Zaangażowanie polskich kontyngentów w europejskich strukturach wojskowych, które działały i działają na Bałkanach jest olbrzymie. Ich intensywność w działaniu oraz liczebność w strukturach EUFOR wynika między innymi z sytuacji politycznej w tym rejonie Europy i zadań sił europejskich prowadzących tam operacje.

W maju 2008 roku zapadła decyzja o przystąpieniu Polski do Eurokorpusu i zwiększeniu Polskiego udziału w tych siłach, który dotychczas był ograniczony do personelu oddelegowanego do kwatery głównej sił. Zgodnie z wypowiedzią ministra obrony narodowej Bogdana Klicha, Europa, obok NATO, staje się drugim filarem bezpieczeństwa militarnego Polski. Minister powiedział, że „przedstawimy propozycję udziału jednej brygady, dołączając do krajów, które tworzą Eurokorpus”, dodając następnie, że: „(...) traktujemy NATO jako główny filar naszego bezpieczeństwa, ale nie możemy zapominać, że Europa wzmacnia swoje zdolności, i stąd właśnie nasza chęć uczestnictwa w tym procesie”⁵¹.

Polska, realizując zamierzenia skierowane ku poprawie systemu bezpieczeństwa europejskiego, angażuje się między innymi w szereg innych przedsięwzięć międzynarodowych. Na pierwszy plan wysuwają się nasze parce w Europejskim Planie Rozwoju Zdolności Obronnych (ECAP⁵²). W tym projekcie europejskim, dotyczącym wspólnego przedsięwzięcia obronnego, nasz kraj bierze aktywny udział w pracach grup projektowych, zajmujących się między innymi obszarami związanymi z: dowództwami operacyjnymi, tankowaniem w powietrzu, grupami poszukiwawczo-ratowniczymi, strategicznym transportem powietrznym oraz ochroną przed bronią masowego rażenia. Dodatkowo, w obszarze bezpieczeństwa europejskiego, zgłosiliśmy kontrybucję do unijnej bazy danych dotyczącej zdolności do usuwania skutków ataków terrorystycznych.

⁵⁰ [online] [dostęp: 15.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.do.wp.mil.pl/strona.php id .

⁵¹ [online] [dostęp: 15.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.dobrauczelnia.pl/upload/ /Nowakowski_Protasowicki.pdf.

⁵² *ang. European Capability Action Plan* – Plan, który został przyjęty w 2000 roku, w celu harmonizacji i przyspieszenia działań służących uzupełnieniu braków w zakresie zdolności, niezbędnych do spełnienia wymogów Europejskiego Celu Operacyjnego.

3. UDZIAŁ POLSKI W ORGANIZACJI BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

Działalność Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – OBWE, od samego początku jej powstania, skupia się na umacnianiu europejskiego bezpieczeństwa i aktywności na rzecz współpracy międzynarodowej. Działania te prowadzone są w trzech wymiarach. Pierwszym jest wymiar bezpieczeństwa polityczno-wojskowego, w zakresie którego OBWE wykorzystuje wszystkie możliwe dostępne środki w celu poprawy bezpieczeństwa. Aktywność ta prowadzona jest przez Forum Współpracy w dziedzinie Bezpieczeństwa, między innymi w zakresie ograniczenia zbrojeń, mediacjach oraz działaniach prewencyjnych w sytuacjach kryzysowych oraz nadzorowaniem porozumień międzynarodowych w obszarze bezpieczeństwa.

Drugim jest wymiar gospodarczo-ekologiczny, prowadzony w celu rozwoju współpracy w dziedzinie handlu, przemysłu, nauki i technologii, środowiska naturalnego i innych dziedzin aktywności gospodarczej. Poprzez aktywne oddziaływanie w tych obszarach, OBWE łączony jest z kwestiami bezpieczeństwa.

Wymiar ludzki jest ostatnim w funkcjonowaniu tej organizacji. Działalność w tym wymiarze ukierunkowana jest głównie na przestrzeganiu przez wszystkie państwa praw człowieka i podstawowych wolności.

Decyzje w ramach OBWE podejmowane są w oparciu o zasadę konsensusu. Deklaracje i decyzje OBWE mają charakter polityczny i nie są prawnie wiążące. OBWE ściśle współpracuje z innymi organizacjami międzynarodowymi, m.in. ONZ, Radą Europy oraz z Unią Europejską.

Jak twierdzi Piotr Ostaszewski „(...) w procesie usprawniania swej działalności OBWE przyjęła dwa podstawowe mechanizmy współpracy:

- „berliński” – dający możliwości prowadzenia szybszych konsultacji i współpracy w sytuacjach nadzwyczajnych;
- „wiedeński” – umożliwiający rozszerzenie asortymentu środków budowy zaufania i bezpieczeństwa wraz z realizacją działań rozbrojeniowych”⁵³.

Do początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, projekty przedstawiane przez OBWE w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego podejmowane były na zasadzie konsensusu. Po tym okresie wprowadzono zasadniczą zmianę, polegającą na tym, że państwo, które poddawane było ocenie na forum organizacji, nie mogło uczestniczyć w podejmowaniu decyzji oraz nie miało możliwości jej blokowania. Jak podaje Erhard Cziomer „(...) w latach 1990-92 wprowadzono ponadto kilka procedur (wojskowych, sytuacji wyjątkowych i naruszania praw człowieka), w których inicjatywa ograniczonej liczby państw wystarcza do uruchomienia procedur wyjaśniających oraz mechanizmu decyzyjnego w ramach istniejących organów i instytucji OBWE. Może to nastąpić bez zgody państwa występującego jako sprawca”⁵⁴.

⁵³ P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne. Zarys wykładów*, Książka i Wiedza, Warszawa 2008, s. 308.

⁵⁴ E. Cziomer, *Bezpieczeństwo i współpraca w Europie*, [w:] *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, pod red., E. Cziomer, L. W. Zyblikiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 416.

Jak podaje Czesław Marcinkowski – „(...) misje OBWE są stosunkowo nowym elementem (choć mają już blisko 15 letnią tradycję), występującym w rejonach konfliktów w Europie. Wraz z rozwojem procesu KBWE, jego instytucjonalizacji, przekształcenia się ruchu w porozumienie regionalne (*regional arrangement*) w rozumieniu rozdziału VII Karty NZ oraz ewolucji struktury w kierunku organizacji nastąpiło również przewartościowanie postaw w kierunku „Wyzwań czasu przemian”⁵⁵.

Omawiając udział Polski w działalności OBWE, nie sposób pominąć jej poprzedniczki, tj.: Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie⁵⁶. W tym systemie bezpieczeństwa europejskiego jeszcze przed przystąpieniem do NATO, nasz kraj miał również znaczącą rolę. Już na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy to KBWE wystąpiła z wieloma inicjatywami dotyczącymi bezpieczeństwa. Jak twierdzi Roman Kuźniar – „(...) był to czas aktywności Polski na forum KBWE, zmierzającej do „utwardzenia” tej formuły bezpieczeństwa. Zgłaszaliśmy liczne inicjatywy, łącznie z propozycją utworzenia wojskowych sił KBWE, typu *peacekeeping* (październik 1991)”⁵⁷.

Również po 1994 roku, a więc po przekształceniu KBWE w OBWE, nasz kraj wykazał się znaczącym wkładem w tworzenie i funkcjonowanie tej organizacji. Przez środowiska międzynarodowe, Polska uważana jest za jednego z najaktywniejszych członków OBWE. Aktywność ta wyrażała się między innymi poprzez zrealizowanie przez tę organizację wielu zgłoszonych przez nas projektów, dotyczących misji pokojowych, powołania Rady Współpracy Europejskiej, czy stworzenia kodeksu postępowania państw w polityczno-militarnych aspektach bezpieczeństwa. Obszarem szczególnie aktywnej działalności Polski w OBWE było rozwiązywanie konfliktów lokalnych: Polscy oficerowie brali udział w misjach w Gruzji, Macedonii, Mołdawii. Eksperci z naszego kraju angażowali się także w rozwiązywanie konfliktu w Naddniestrzu, Górnym Karabachu oraz Czeczenii⁵⁸.

Aktywność Polski uwidoczniła się również w trzecim – ludzkim wymiarze funkcjonowania OBWE. Świadczy o tym umiejscowienie od 1992 roku w Warszawie jednej z agend OBWE – Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, która jest odpowiedzialna za prowadzenie prac analitycznych i informacyjnych związanych z przestrzeganiem praw człowieka, demokracji i prawa w państwach członkowskich z tą organizacją.

W 1998 roku przewodniczącym OBWE został ówczesny polski minister spraw zagranicznych Bronisław Geremek, tym samym Polska przewodniczyła pracom OBWE.

⁵⁵ Cz. Marcinkowski, *Wojsko Polskie w operacjach międzynarodowych...*, op. cit., s.74.

⁵⁶ Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie - instytucja międzynarodowa, powołana w 1975 roku w Helsinkach w celu współpracy między krajami Europy w dziedzinie zapobiegania wojnom, konfliktom etnicznymi i naruszeniom praw człowieka. Dokumentem finalnym konferencji była Wielka Karta Pokoju podpisana wówczas przez wszystkie, z wyjątkiem Albanii, państwa europejskie oraz Stany Zjednoczone i Kanadę. Nie był umową w rozumieniu prawa traktatowego, stanowił uroczystą deklarację intencji o znaczeniu politycznym i moralnym, wyrażał wolę współdziałania państw w podzielonej na dwa ideologiczne bloki Europie.

⁵⁷ R. Kuźniar, *Od zakładnika do dojrzałego uczestnika*, [w:] *Od autorytaryzmu do demokracji...*, s. 46.

⁵⁸ [online] [dostęp: 16.10.2010]. Dostępny w Internecie: www.pl.shvoong.com/law-and-politics/politics/1820133-polska-obwe/.

Jak podaje Teresa Łoś-Nowak w okresie tym, kraj nasz zintensyfikował prace „(...) wyznaczając sobie cele wzmacniające rangę i skuteczność organizacji:

- zwiększenie skuteczności OBWE w zakresie rozwiązywania konfliktów;
- przystosowanie organizacji do nowych problemów;
- aktywizacja działań „ludzkiego wymiaru”;
- koordynacja prac nad Kartą Bezpieczeństwa Europejskiego;
- efektywniejsza współpraca z innymi organizacjami międzynarodowymi;
- umacnianie i promowanie demokratycznych standardów i przemian”⁵⁹.

Okres przewodnictwa Polski w OBWE przypadł w szczególnie trudnym politycznie czasie dla Europy. Na jego specyfikę składały się między innymi wydarzenia w Kosowie i na Białorusi, które wymagały od nas dużego zaangażowania oraz wysokich umiejętności, szczególnie w dziedzinie dyplomacji.

Aktywność uczestników z Polski, którzy brali udział w różnego rodzaju misjach OBWE prowadzona była w różnych krajach takich jak: Estonia, Łotwa, Macedonia, Mołdawia, Gruzja, Ukraina, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja oraz w Autonomicznej Republice Czeczeni oraz Republice Górno Karabachu.

Przedstawiciele Wojska Polskiego i cywilni specjaliści (eksperti) pełnili odpowiedzialne funkcje szefów Misji, zastępców szefów, szefów biur regionalnych. W całym okresie funkcjonowania Misji KBWE/OBWE uczestniczyło w nich około 450 Polaków, w tym m. in.: Andrzej Ekiert, Stanisław Koziej, Czesław Marcinkowski, Stanisław Przygodzki, Daniel A. Rotfeld, Andrzej Rzepiński⁶⁰.

W misjach terenowych OBWE, wg stanu na lipiec 2009 roku, pracowało 10 Polaków. W gronie szefów misji OBWE Polska ma dwóch przedstawicieli: Amb. Andrzeja Kasprzyka, pełniącego funkcję Osobistego Przedstawiciela Przewodniczącego OBWE ds. konfliktu wokół Górskiego Karabachu oraz Waldemara Figaja – zastępcę szefa misji OBWE w Czarnogórze⁶¹.

Ostatnio możemy spotkać się z opinią, że działalność OBWE nie przynosi oczekiwanych rezultatów, które miałyby spełniać ta organizacja w stosunku do utrzymania bezpieczeństwa w Europie. Jak podaje Andrzej Ciupiński „(...) pojawiają się głosy sceptyczne, co do skuteczności działań OBWE, to jednak przyjąć należy ocenę wskazującą na pozytywną rolę tej organizacji w całokształcie działań na rzecz bezpieczeństwa europejskiego, w tym zwłaszcza w zakresie współdziałania z instytucjami UE odpowiedzialnymi za realizację zadań petersberskich. Jednak wzrost znaczenia NATO i UE w działaniach na rzecz bezpieczeństwa jest powodem marginalizacji OBWE, która zaczęła spełniać rolę drugorzędną. Nie jest ona rozwiązywana z wielu powodów, m.in. ze względu na interesy biurokracji narodowych i międzynarodowych”⁶².

⁵⁹ *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota - mechanizmy działania - zasięg*, pod red. T. Łoś-Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 85.

⁶⁰ Cz. Marcinkowski, *Wojsko Polskie w operacjach...*, op. cit., s. 75.

⁶¹ [online] [dostęp: 14.10.2010]. Dostępny w Internecie: [www.msz.gov.pl/Misje,terenowe, OBWE, 29947.html](http://www.msz.gov.pl/Misje,terenowe,_OBWE,29947.html).

⁶² *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, pod red. A. Ciupiński, K. Malak, AON, Warszawa 2004, s. 165.

PODSUMOWANIE

Zaangażowanie i wkład Polski w umacnianie bezpieczeństwa Europejskiego wpisane jest w priorytety polityki zagranicznej prawie od dwóch dekad, czyli od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Działalność tą Polska prowadzi poprzez aktywny udział w organizacjach i strukturach europejskich, które odgrywają rolę współczesnych systemów bezpieczeństwa. Jak podaje M. Huzarski „(...) współczesne systemy bezpieczeństwa są sukcesywnie doskonałe, stosownie do zmieniających się warunków środowiska bezpieczeństwa państw, regionów i świata. Waga problemu dostrzegana jest przez społeczność międzynarodową i to jest główną przyczyną akceptacji potrzeby współpracy między państwami, które dążą do zapewnienia możliwie najwyższego poziomu bezpieczeństwa narodowego”⁶³.

W relacjach z organizacjami, które odgrywają w Europie najważniejszą rolę jako jej systemy bezpieczeństwa, czyli Sojuszem Północnoatlantyckim i Unią Europejską, Polska kieruje się zasadą, iż tylko w drodze bliskiej współpracy obu organizacji będzie można efektywnie sprostać współczesnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Stąd też, nasze działania zmierzają do poparcia wszelkich rozwiązań usprawniających mechanizmy współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa między UE i NATO. Wysiłki te zmierzają do zapewnienia przejrzystości oraz zapobiegania zbędnej duplikacji podejmowanych działań.

Obecnie polscy żołnierze w ramach wykonywania militarnych zadań sojusznicych na terenie Europy, wchodzi w skład sił NATO – KFOR. Polska jest obecnie zaangażowana w tworzenie dwóch Grup Bojowych Unii Europejskiej, w których pełni rolę państwa ramowego. Ponadto rozważana jest możliwość utworzenia Grupy Bojowej Polski, Słowacji, Węgier, Czech i Ukrainy. W czasie konferencji prasowej szefowie delegacji wojskowych Francji, Niemiec i Polski biorących udział w konsultacjach potwierdzili, że Weimarska Grupa Bojowa z Polską jako państwem wiodącym (ramowym) będzie gotowa do działania w I połowie 2013 roku. Gen. bryg. Anatol WOJTAN z SG WP potwierdził także, że Polska jako państwo ramowe Weimarskiej Grupy Bojowej UE wystawi do jej składu dowództwo grupy, batalion zmechanizowany na KTO Rosomak oraz pododdziały wsparcia – ogółem ponad 50% stanu osobowego całości sił. W czasie spotkania ustalono także kalendarz kolejnych spotkań i konsultacji⁶⁴.

Dzięki aktywności wielu państw europejskich, w tym również i Polski w umacnianiu bezpieczeństwa w Europie możemy żyć w pokoju na naszym Starym Kontynencie. Utrzymanie takiego stanu wymaga wielu działań i wysiłku ze strony państw, które od początku wpisały się w udział organizacji międzynarodowych w działalność związaną z zachowaniem i utrzymaniem bezpieczeństwa. Tezę tą potwierdzają słowa zapisane w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa - „(...) Europa nigdy dotąd nie cieszyła się w takim stopniu jak obecnie dobrobytem, bezpieczeństwem i wolnością. Przemoc z pierwszej połowy XX wieku ustąpiła miejsca okresowi pokoju i stabilności, bez precedensu w historii europejskiej”.

⁶³ M. Huzarski, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009, s. 36.

⁶⁴ [online] [dostęp: 14..10.2010]. Dostępny w Internecie: www.sgwp.wp.mil.pl/pl/1_272.html.

LITERTURA

1. *Od autorytaryzmu do demokracji. Wojsko Polskie 1989-2009*, pod red. Cieniuch M., Niepsuj J., Dom Żołnierza Polskiego, Warszawa 2009.
2. *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, pod red. Ciupiński A., Malak K., Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.
3. *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, pod red. Cziomer E., Zyblikiewicz L. W., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
4. *Strategiczne uwarunkowania bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej do 2020*, pod red. Dawidczyk A., Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009.
5. Demkowicz A., *Integracja Europy Zachodniej w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Od EWO do WEPBiO*, Adam Marszałek, Toruń 2007
6. *Współczesne bezpieczeństwo*, pod red. Fehler W., Adam Marszałek, Toruń 2003.
7. Huzarski M., *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009.
8. Kaczmarek J., *Współczesne bezpieczeństwo*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
9. *Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003. Wybrane problemy*, pod red. Kozerański D., Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.
10. *Świat współczesny wobec użycia siły zbrojnej. Dylematy prawa i polityki*, pod red. Kranz J., Instytut Wydawniczy Euro Prawo, Warszawa 2009.
11. *Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota - mechanizmy działania - zasięg*, pod red. Łoś - Nowak T., Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
12. Marcinkowski Cz., *Wojsko Polskie w operacjach międzynarodowych na rzecz pokoju*, Wydawnictwo M.M, Warszawa 2005.
13. Ostaszewski P., *Międzynarodowe stosunki polityczne. Zarys wykładów*, Książka i Wiedza, Warszawa 2008.
14. Panek B., *Operacje reagowania kryzysowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2007.
15. *Umiejętności międzynarodowy konflikt wewnętrzny*, pod red. Pawłowski J., Ciupiński A., Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002.

Czasopisma:

1. Kwartalnik „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 3-4, Warszawa 2007.
2. Myśl wojskowa, nr 3, Warszawa 2006.
3. NATO Review, Attum (3), 2003.
4. Studia Europejskie, nr 2, Warszawa 2000.

Strony internetowe:

1. www.army.mil.pl

2. www.dobrauczelnia.pl
3. www.do.wp.mil.pl
4. www.euforbih.org
5. www.iz.poznan.pl
6. www.mon.gov.pl
7. www.msz.gov.pl
8. www.pl.ism.uw.edu.pl
9. www.pl.shvoong.com
10. www.sgwp.wp.mil.pl
11. www.znze.wsiz.rzeszow.pl

POLAND IN DEVELOPING EUROPEAN SECURITY SYSTEM – MILITARY ASPECT

Summary

The article describes Poland's involvement in the activities of three organisations: NATO, EU and OSCE, which constitute the basis of the European security system. This activity has been shown over the last two decades, from the early 1990s until today. The author of the article describes the employment of Polish military units in the operations conducted by the North Atlantic Alliance and the European Union in the European area as well as the civil and military activity in the missions conducted by OSCE. The article also mentions the Polish contribution to maintaining security on our continent.

Key words: *European security system, international security, NATO, European Union, OSCE, Organization for the Security and Cooperation in Europe, Polish Military Contingent, military operations*

Artykuł recenzował: dr hab. Piotr MAJER